

MATERYAŁY I POSZUKIWANIA.

Śpiewki z okolicy Andrychowa.

(Dokończenie).

X.

„Z weselá“.

„Jak sie parobek kce zonić, a upatrzuł se dzieucho, to prosi abo swégo uojca, abo jak mu uociet pomar, abo jes stary, to znamomégo gospodarza, albo krzesnouojca, coby ś nim sed do dziewki na záloty. Bierze se ze sobom páro flasek piwa, abo wina i idom. Jak przydom, tak ton starosta rzeknie Boskie słowo i pomalušku zaconá z uojcami dzieuchy, a parobek wyjmuje flaski z kiéśnie i stawiá je na stole.

Tak ton starosta uradzi z uojcami, co uociet parobkowi daje: abo spłat, abo mu puszczo gront i za kiela, a i uojcowie dzieuchy znouj mówiom, co dadzom za niom, ze abo sie parobek przyzoni, abo jé wysujom piniodze. I tak se uradzom, jak sie im sykuje. Dzieuchy tež sie pytajom, cyby is kciała, ale ta młodzi juz przodzi majom pomiarkonek, bo sie widzieli, jak śli do kościoła w niedzielo, abo na jakim weselu druzbowali, abo przy robocie mieli sie jedno ku drugiemu. Jak starzy uradzom o majontku, to nastaje potom

zápis w mieście u notara abo zaraz, abo za który tydzień, ale zawdy przed ślubem. Młody daje na zápowiedzi, po drugié zápowiedzi idom na pácierze do ksiodka, a po trzecié zápowiedzi ślub i wesele. Młody kupuje piezconek lá młody i lá siebie.

Ślub bywá rano abo we wtorek, jak jes wesele wiokse, abo we środo, jak mniejsze. Młody zaraz przy zápowiedziak płaci za ślub, a jagby sie wesele uozwiáło, to idom té piéniodze na kościół. Casom sie trefi, ze dziewka jaká ślub zaprzécy, to znouj ks'odz sprawo godzi, jak jes o co. Wolaściasom uozchodzi sie znouj jono o strato parobka, jak sie zalécał do jakié dzieuchy, uojcowie mu jom uobiecili i nie dali. No to uojcowie w takim razie wracajom sami strato.

Potom sie umowiajom na ile pár bydzie wesele, kiela bydzie ze strony pana młodégo, a kiela od młoduchy i cy bydzie wesele gotowane, cy suche. Jak jes suche wesele, to napiekom chleba, placku ze sérom i sprowadzom kiela ćwiertek piwa i tom traktujom gości. Po Niwáldzie, som nowiocy wesela suche, ale w Targanicak, Sulkowicak i po Wieprzu som wesela gotowane. Na takim weselu jes na śniádanie z rania kawa, a na odwiecérz som flaki, rosól i mioso ze zámázkom, jes i piwo, som placki ze sérom i chléb. Som we wsi takie kobiéty, co na wesela piékajom i warzom, ale jak sie piecywo nie wydarzy, to w plackach i chlebie jes zakalec na palec.

Ale juz teráz jes i taká moda, co gospodarz, który sprawiá córce wesele, wiezie moko i sér do piekarza w mieście i tam nie wiela zapłaci, upiekom mu a na plackak nié ma zákalcu.

Wesele gotowane kosztuje piéniodze, ale sie ta i strata wróci z cepca.

Młody i młoducha uogłondajom sie za druzkami. Uod famielije, abo po znajomości som druzbam! i druzkami, nieráz i chuopáki po stérnáście, pietnáście roków i dzieuchy tez. A taká małą zgracha, chuopáki i dzieuchy od famielije, to jak sie wydaje siostra, cietka, to tez se róždzko przypinajom za kapelus i na kapocie i paradujom jako isni druzbowie.

Młoduchá námówi se druzki a młody druzbów. Druzbowie ubiérajom sie pieknie w cárno kapoto, kapelus cárny, kupujom se cygara i papiérosy i schodzom sie u młoduchy.

Druzbowie juz przededniem idom pytać gości do młoduchy. U młoduchy schodzom sie druzki, poubiérane biáło, we wiáneckak na guowak. Druzki przypinajom druzbom na kapocie i za kapelusem róždzki z kwiátów.

Druzki uostajom i ubiérajom młoducho, potom druzki idom z muzykom po pana młodého. Druzba jak przydzie pytać gospodarza na ślub, casem i z muzykom, to pieknie musi go i za nogi obłąpić, potraktować cygarem, bo to jego suzba.

Gospodárze z kobiétami schodzmom sie u młoducho, siadajom na ławak za stołom i śniádajom: jedzmom kołác, chléb i pijom piwo, jak jes suche wesele, a jak jes gotowane, to pijom kawo. Jak sie juz wszyscy poschodzmom, wybiérajom sie na ślub, wtedy jes zawdy jedon gospodarz, co má przemowo do młodého państwa. Jag jes przemowa, młodzi kloncom przed uojcami, a po przemowie kropiom ik uojcowie świoconom wodom, wszyscy sie popłacm, jak ik uojcowie błogostawiom, muzyka zagrá i idom, abo jadom na wozak do kościoła. Druzbowie wiedzom młoducho a druzki młodého. Młodá niesie kołác do ksiodza.

W kościele młodzi idom do spowiedzi, przyjmom Panjezusa i ksiodz dá ślub. Po ślubie idom do panny młody na wesele. Jag jes wielgá izba u młoducho, to tam idzie muzyka i tam grajom i hulajom. A jag jes małe wesele, albo u młoducho nie ma takie izby, to muzyka idzie do karcmy, abo do Kółka i tam hulatyka i pijatyka do wieczora. Wiecór jest obiád jak jes gotowane wesele, a jak suche, to pijom goście piwo i jedzmom kołáca i chléb. Po obiedzie som cepiny. Starościny uozbiérajom młoducho w kómorze z wiánka, a obierajom je w chustko i wiedzom do izby, ka siedzmom goście.

Jedna staroścíná niesie zbanek z piwom i sklánko, a drugá trzymá talérz, a na niem má w papiérku miálki cukier. Obie wiedzom młoducho, skumoś ubecanom, ku gościom. Staroścíná leje piwo do sklánki, suje do tégo piwa cukru, a to sie burzy i daje gościom pić siare (tak sie u nás mówi) i przyśpiéwuje.

Goście pijom siare, aby sie młody dobrze krowy dojiły. Wszyscy pijom z ty jedny sklánki i potom kładom piniodze na talérz, zwyczajnie pára ryński. Młoducho dziokuje i idom dali. Jak starościne obéjdom gości, oddadzom młoduse piniodze z cepin i przywiedzom je do młodého. Muzyka grá, tańcujom i bawiom sie podwikcom. Na odchodnom kázdy z gości bierze se w chustecko placku, thleba, co go nie zjád, bo placku i chleba dajom na weselu rzomnie i idzie do chałpy. A małe próžniáki, jak ino uojcowie przydom z weselá, pytajom ik, coby im dali z weselá kołáca.

Na weselu przy muzyce jak se druzba abo parobek zapłaci za ániec, weźnie se dzieucho, co mu sie uzdała, abo co sie má ku

nie, zaśpiewá przed muzykom, muzyka zagrá, a ón tańcuje śniom. Jak przegrá muzyka jedon śtrof, to parobek znouj staje i śpiewá dali, abo i dzieucha zaśpiewá znouj parobkowi. I tak sie bawiom, śpiewajom i hulajom. Na kuońcu weselá muzyka zagrá jakom nábožnom pieś i idzie do domu“.

(Inwałd, 1897. Mizera).

1.

Jedziemy, jedziemy
Od młodého pana,
Náswiotszá Panienko
Prowajdze nás sama.

Náswiotszo Panienko
W cudownom uobrazie
Ratujze nás sama
V káždziusienkim razie.

2.

Chuopácy, chuopácy
Nic sie nie starájcie,
Niek sie ci starajom,
Co družynki majom.

3.

Družbowie, družbowie
Komu družbujecie?
Toli Jasinkowi,
Ożenić go kcecie.

4.

Stoji grusecka śród pola
Na tej gruszecce imioła,
Na ty imiole papecki,
Na tyk papeckak kwiátecki.

Na tyk kwiáteckak jagody,
Któz je bydzie rwáł? Pan młody.
Bydzie je rwała družyna,
Co młody pani suzyła.

5.

Nicego mi nie źál
Ino tégo pola,
Co chodziła po niom
Matulénka moja.

Nicego mi nie źál
Ino tyk dwok rzecy:
Wiánecka, warkocka,
Co mi okrył plecy,

6.

Panie Boże zapłać,
Ty moji matusi, —
Co mnie wychowała
I wydać me musi.

7.

W mojom uogródecku
Zieleni sie proso,
Kup mi Jasiu butki,
Niek nie chodzo w bosu.

U matusim była
W bosum nie chodziła,
Jednem butki zdarła,
Drugie mi kupiła.

8.

Jak cie bydom cepić
Spożryj do pówały,
Zeby twoje dzieci
Cárne uocka miały.

- Jak cie bydom cepić
Przypatrz sie do nieba,
Zeby twoje dzieci
Nie pragnóły chleba.
- 9.
- A wy starościny
Coście porobiły,
Zeście młodom paniom
Krzywo zacepiły.
- Niek ta bydzie krzywo,
Niek bydzie pochyło,
Zeby ino było
Jasinkowi miło.
- 10.
- Rośnie oset w uogródecku
Razu nie tykamy.
Łozmajeron w uogródecku,
Rózom orzetykamy.
- 11.
- Chodźcie chuopcy tańcować,
Dejcié cáпки pochować,
Do kómory, do skrzynie,
Żádná wám ta niezginie.
- 12.
- Tańcowáłyby družba,
Ale ciasná izba,
Zeby piec wyjeni,
Byłoby przestrzeni.
- 13.
- A puściez ta, puście,
Niekze sie nie burze,
Niekze já se u wás
Fajecke zakurze.
- A puściez ta, puście
Nie trzeja sie bawić,
Bo nás tu nie trzeja
Na polu uostawić.
- 14.
- A puście ta, puście ta,
Zapomniałek sobie ta,
Pistoletka i sable,
Moze mi ta przepadnie.
- 15.
- Posedek se na wesele,
Za przedniého družbe,
Kázali mi krowy doić
I zamiatać izbe.
- Posedek se krowy dojić,
Trafiułek na byka,
Byk mi zezar kosyk tráwy,
A nie dáł mi mleka.
(A cóz to za besterdyjo
Co nie kce dać mléka.)
- 16.
- Družba já se, družba
Całému weselu,
Pilnujze mie družko,
Byk sie nie ocieluł.
- A jak sie ocielo.
Kaz podziejo cielo?
Wrzo go pod łuzko;
Pilnujze mie družko.
- 17.
- Siostro, moja siostro
Okuj kuónia ostro,
Na stýry podkowy,
Bo jado do gdowy.

18.
Swagierecku ostry
Nie bijze mi siostry,
Bo já mám na ciebie
Toporecek ostry.

19.
Moja baba nie káraná,
Kupie já se korbác na nio;
Jag jom zacno korbacować,
To az bydzie podskakować.

20.
Bratowá, bratowá
Já ci brata dała,

A tyś mi za niego
Nie podziokowała.

21.

O moja rodzina
Marnie wyginoła,
Brata mi zabili,
Siostra otonyła.

Brata mi zabili
W karcmie przy muzyce,
Siostra utonyła
Na szeroki rzyce.

XI.

„Śpiéwki przy pasiéniu bydła“.

1.
Kiedyk pásáł bydło,
Widziátek strasydło
W cárnom kapelusie
Wołało: Nie bój sie!

2.
Krowy, moje krowy
Nie jádájcie tráwy,
Jádájcie chojino,
Bo tráwa na zimo.

3.
A moja bratowá
Śtéry krowy chowá,
A piotégo bysia
Chowá go Marysia.

A moja bratowá
Śtéry krowy chowá,

Pioto jałowico
Sobie na spodnico.

4.

Danaś, moja danaś,
Sprzedáł portki Banaś,
Banaśka spodnico,
Parobek górnico.

5.

Kamiński, Kamiński
Sprzedáł portki za ryjski.
Kamińska sie dowiedziała,
Po portECKI poleciała.

6.

Jag já se urosno,
Wylazo na buka,
Bydo Boga prosiuł
O jakiégo tuka.

- Jag já se urosno
Wylazo na jódko,
Utno se bicsyko
Na stare babisko.
- 7.
- U nasy Marysi
Jes dzisiáj wesele,
A bydzie i moje
Za stéry niedziele.
- 8.
- Z tamty strony Wisły
Kompała sie wrona,
Pán kapitán myślał,
Ze to jého zona.
- Panie kapitanie,
To nie twoja zona,
Jono ptásek polny
Nazywá sie: wrona.
- 9.
- Chuopiec, ci já chuopiec,
Wychował mie uojciec,
Wychowała matka,
Ludzie do ostatka.
- 10.
- Chuopiec ci ja, chuopiec
Z Sandomierza rodom;
Za pastérzam sużył,
Poki byłek mody.
- 11.
- Siedzi chuopiec w stódole,
Wygłondá se na pole:
Żytko mu sie zieleni,
Co se zasiał w jésieni.
- 12.
- Lipecko, lipecko
Lipecko zielena,
Na wieprzoskie pola
Cátkiem przechylena.
- 13.
- Siwého konia mám,
Na siwého siadám,
A tégo gniadého
Podarujó dziadom.
- 14.*
- Przyjechał Jasiu
Na siwom kuóniu,
Zońze dziéwcono
Wołki do domu.
- Zońze ik miedzom,
Niek sie najedzom,
Zoń ik ulicom,
Niek ci nie rycom.
- Dziéwcona gnała
Bez kalenico,
Zwálała sobie
Biáło spodnico.
- Ociec je bije,
Matka je bije,
Ze jé spodnica
We wodzie gnije.
- Pamiotáj matko
Na swojo duso,
Ze já na gáju
Spodnico suso.

15.
 Jedon já se jedon
 Lachendrzocek mody,
 Nie dám já se, nie dám,
 Znać po sobie skody.

16.
 Gronisiu, gronisiu
 Coś taki wysoki,
 Já ido do ciebie,
 Podpiérám se boki.

17.
 Boże nas, Boże nas,
 Z wysokiégo nieba,
 Trzeja sie narobić
 Na kawáłek chleba.

Boże nas, Beże nas,
 Nie opuszczáje nás,
 Bo jak nás opuścís
 To juz bédzie po nás.

Boże nas, Boże nas,
 I jészce ráz Boże,
 Cóz mi sie juz teraz
 Frasować pomoże?

18.
 Pastérecka paśła bydło,
 Zgubiła se wodziwędło,
 Zebyś mi go Jasiu naláz,
 Dałabyk ci grajćár zaráz.

19.
 Zachojdze suónecko,
 Jak juz más zachodzić,
 Bo mnie za bydełkiem
 Bolom noki chodzić.

Zachojdze suónecko
 Za wysoko wieżo,
 Bo moja matusia
 Gotujom wiecerzo.

20.
 Obiecáł mi zajonc,
 Kómórecko najoć,
 Zajoncka pedziała,
 Ka bydzie siedziała.

21.
 W Kalinowym lesie
 Ptásek jájka niesie,
 Przyleciała sojka,
 Zabrała mu jájka.

22.
 Leci ptásek leci,
 Jedon, drugi, trzeci;
 Pobłogostáw Boże
 Słabikowe dzieci!

23.
 Jak já sobie ciosno
 Siékiéreckom sosno,
 Pocakáj dziewcono,
 Jak já se podrosno.

24.
 Siostry moje, siostry
 Wszystkie za moz posły,
 Jono já nie posła,
 Bom se nie urosła.

25.
 Józosku, Józosku
 Marne twoje życie,
 Kieby nie matusia
 Porombaliby cio.

26.
 Jak ci já pojado
 Cérwónom lubrykom,
 Wyjedzie matusia
 Przede mnie z muzykom.

27.
 Cieście sie, wy ludzie,
 W Studlikowy budzie,
 Jak sie buda zwali,
 To pójdziecie dali.

28.
 Kuokuotku, kuokuotku
 Nie siadáj na płotku,
 Bo zdepces lelijo,
 Panny cio zabijo.

Niek mio ta zabijo,
 To mio pochowajo
 Na tom smontárzycku
 Ka panny klokajo.

29.
 Mój tata, mój tata
 Pojehał do świata,
 Nie przyjedzie kiedy
 Aze ze trzy lata.

30.
 Świeći sie ta świeći
 Na kościele páłka;
 Marysia z Józoskiem
 To jest piekná párka.

31.
 Jagnésiu, Jagnésiu
 Nie lejdze do lasu,

Bo jak cio chycoma,
 To cio zabijoma.

32.
 Boże daj, Boże daj
 Na jutro pogody,
 By mi oźrajała
 Pszonicka u wody.

Pszonicka u wody,
 «Owiesek u góry;
 Boże daj, Boże daj
 Pogody z ty chmury.

33.
 Nie staráj sie babuś
 Má piniodze Wawrzuś,
 Sprzedał korzec maku
 Wcora na jermaku.

34.
 Siwy kuóń, siwy kuóń,
 Malowaná huzda;
 U tégo biédáka
 Oplakaná suzba.

35.
 Nieszcośliwom była
 Kiedyk sie rodziła,
 Z piotku na soboto
 Na wielgo roboto.

36.
 Powiadajom na mnio,
 Ze nie umio robić;
 Cy to nie robota,
 Za bydełkiem chodzić?

37.

Matusiu, matusiu
Cy ja to nie wasa?
Co mnie wyganiacie
Z bydełkiem do lasa

O, moja matusiu
Sprzedecie to krowo,
Niek já juz nie chodzo
Do lasa na tráwo.

38.

Nie léj deszczu, nie léj,
Pocakáj wieczora,
Aze pastérecki
Pozganiajom z pola.

Pozganiajom z pola
I pozawierajom
Nie léj dészcu, nie léj,
Az cio zawołajom.

39.

Nie bédo já pasła
Za pół łyzki masua,
Ani za pó sérka,
Bo já nie pastérka.

Nie léj dészcu, nie léj,
Nie moc mi kosule,
Bo matusia bije,
Ze kosula gnije.

XII.

„Śpiéwki „ostomajte“.

A) Siérotka.

1.

Muzycy, muzycy
Powstáńcie na nogi,
Zagrájcie, zagrájcie
Siérotce ubogi.

2.

Kukuecka kuká
W lesie na jaworze;
A já juz siérotka-
Mój ty mocny Boże!

3.

Matusiu, matusiu
Kaście sie podzieli,
Cyście sie na wieki
Tráwnickiem odziáli?

Tatusiu, tatusiu,
Wy w grobie leżycie,
Já sie poniewierám,
Wy o tom nie wiećcie.

Já sie poniewierám,
Jak ptásek po polu,
Ni mogo zapłakać
Od wielgigo bólu.

4.

Leć ptásku do lasku
Nie śpiewáj nade mnom,
Bo já siéroteńka,
Ojca, matki nie mám.

Bo já siéroteńka
W cárnyk páciorecak ;
Wyście uojcowicki,
Mácie korálicki.

B) *„Obmówisko.*

1.

O, da da, o, da da,
Bije na mnie gromada,
Bije na mnie cała wieś,
Kcom mie Niwołdzanie zjeś!

2.

Niema w stawie wody,
Wypiły jom żaby;
Juz nás omówiły
Te niwáldzkie baby.

3.

N bydo ejo zona
Żyta na dolinie,
Nockaby mie zaśta
Omówiliby mnie.

4.

Świéci miesioc, świéci,
Gwiázdzy pomagajom,
Nieszcośliwi ludzie,
Co o mnie gádajom.

Płaćcie uocka, płaćcie
I łyzy wyléwájcie
Za to obmówisko,
Co u ludzi mácie.

Gádajom, gádajom,
Mogliby nie gádać,
Bo já im ta dłuogo
Nie bédo zawádzac.

Pódo do Morawy,
Bydo Morawiankom,
Nie bédo zawodzac
Nasom Niwołdzankom.

C) *O śpiéwie.*

1.

Śpiewám já se, śpiéwom,
A łyzy mi sie lejom,
Nieszcośliwi ludzie,
Co sie se mnie śmiejom.

Nie ton ptásek śpiewá,
Co w rozkoszy bywá,
Ale ton zaśpiewá,
Co biédy używá.

2.

Nie na to já śpiewám,
Zebyście słyseli,
Ale na to śpiewám,
Niek sie świat weseli.

3.

Śpiewałby já pieśni,	Posyli ś ni buty,
Ale nie mám nuty,	Drogo posprzedali,
Ukradli mi sewcy,	Za mojom nucicke
Posyli ś ni buty.	Piéniodze zabrali.

D) Rolnik.

1.

Rolá moja, rolá
Kto cie bédzie oráł,
Kiedyk já se jeszcze
Wołków nie uchwál.

2.

Rolniku, rolniku
Co ci po kuóniku,
Kiej nie más uzdecki,
Ani stajenecki.

E) Gdowiec.

1.*

Ej, sieje sie, sieje sie,
Tatarecke po lesie,
A któz mi je bédzie zon ?
Kie mi Pan Bóg zonko wzion.

F) Na opak.

1.

Nie bédo sie nic turbowál,
Kiem już zasiał, zaorál,
Dwa zágony pszonice
Podle samy granice.

Na górecce wywiało,
Bo sie kiepsko zasiało,
Na dolince wymokło.
Bo sie kiepsko zawlekło.

Siątek żytko zbyt płytko,
Zjadły wróble, aż brzydko.
Zasiałek se owiesek,
Ale ze mi nie zesed.

Zasiałek se tatarci :
Zjadły wróble dwie miarki.
Zasadzilek kárpiele,
Ale ś nik ta nie wiele.

2.*

Na moje łonce powiendły kwiaty,
Grad z deszczem wybiuł mi zboże,
Pieron uderzył do mojej chaty :
Biédny já, biédny, moj Boże!

Miałek kónika, któru mie nosiuł,
Przez góry, lasy i morze,
Lecz i ten kuónik pad mi od głodu,
Biédny já, biédny, mój Boże!

Miałek dziewcono jedynom w świecie,
Którom kochałek nad życie,
Lecz i ta szelma zwiedła mie przecie,
Biédny já, biédny, mój Boże!

(Inwałd, 1895. Wojtek Stuglik).

G) Przezdrada.

1.*

Stała sie nám nowina: W ogrodzie go schowała,
Pana pani zabiła; Rutki na nim nasiała.
Zabiła go drewienkiem — Rójże rutko wysoko,
W kómorze pod okienkiem. Jak pán leży głęboko!

Rutka rosła bujała,
Do okienka pukała.
Wyjrzej dziewczko w cárny las,
Cy nie jedzie kto do nás.

Jadom ci ta panowie,
Pani męża bratowie.
— Po czem ich żeś poznała,
Żeś ik braćmi nazwała.

Po cápeckak cérwónyck,
Po kuónikak bułanyck.
»Witáj nasa bratowa,
Kaś podziała brata ?

— Siadnył na kuónisia,
Pojechał do świata. —
»Na wojenceśmy byli,
Brataśmy nie widzieli.

Tyś nám brata zabiła,
Trzewiczek ześ skrwawiła«. —
— Dziewka kuro zabiła,
Trzewiczek mi skrwawiła. —

»Siadáj z nami bratowa,
Nieboszczyka katowa!«
— Jak já s wami siadać mám,
Kie já drobne dziatki mám? —

»My dziatki ozbierzemy,
Ciebie ścinać kázemy«. —
Zajechali w cárny las,
Upuściła złoty pas.

— Já na kuónika wsiado,
A ze sobie pas wezno. —
»Ty go nie bédzies brała,
Boś ty go nie sprawiała«.

Zajechali na lasy,
Potargali ś ni pasy.

(Inwałd, 1898. Franciszek Lipowski od Wawrzyńca).

2.*

Na Podolu biały kamiń,
Podolanka siedzi na niem ;
Siedzi, siedzi lamentuje
Białe roncki załumuje.

Przysed ku ni cudzoziémiec,
— Podolanko, dej mi wieniec! —
»Radabym ci wińniec dała,
Kiebyk sie moża nie báła«.

— Otruj, otruj moża swégo,
Bédzies miała mnie samégo. —
»Bym wiedziała com go otruć,
Panie Boże, grzechy odpuś«.

— Idź do sadu wiśniowégo,
Nájdziesz woza zjadliwégo ;
Posiekáj go drobniutéńko,
I ugotuj mienkutéńko.

I wyléj to do skłánice,
I wynieś to do piwnice.
Przyjedzie moz utrudzony,
Bédzie żodał skłánki wody.

W tom jedzie móz od Śle-
[mienia (?)]
— Żono moja, dej mi wina! —
»Naści mozu takie wino,
Nie piuleś go jako zywo«.

A moz pije z kuónia leci: A w tom piše do miłégo,
— Zono moja, dbáj na dzieci! — Ze otruła moza swégo.
»Zebym na tve dzieci dbała,
Pewnobym ci pić nie dała».

A ton miły odpisuje,
Biále listy piecotuje:

— Otrułaś ty moza swégo,
Otrułabyś mnie samégo. —

H) *O złodziejak.**

W lesie na dolinie
Karcma murowaná,
A jes ci ta kacmarecka
Bardzo upłakaná.

Wláz Kuba na góro,
Florek do kómory
I bierze se séry
Az dwájscia i štéry.

Przyšli sześci chuopów,
Stanoli pod uoknom,
A ta nasa kacmarecka
Patrzy na nik bokiem.

A widzisz ty, Florku
Kiołbasy na kołku,
Sukmana na grzendzie,
Wszystko nase bédzie.

— Kacmarecko nasa
Nie gniéwáj sie na nás,
Wypijemy, zapłacemy
I pódziemy zaráz. —

Nie leż ze ta za piec,
Bo ci cápko widać,
Jak cio užry kacmarecka,
To sie bédzie gniéwać.

Wstompili do karcmy,
Kázali grać z końca:
— A ty nasa kacmarecko
Ryktuj sie do táńca. —

Idźcie do stajonki,
Kuónie osiodłájcie;
A jono mi simelecka
Na kraju ostáwcie.

Fajki zapálili,
Ogień założyli
A to naso kacmarecke
W tániec zaprosili.

Nie jedźcie drogami
Tyko manowcami,
A já na swom simelecku
Pojado za wami.

Kacmarecko nasa,
Som kluce u pasa,
Oj i kury na grzendzie,
Wszystko nase bédzie.

Tańcuj sobie, tańcuj,
Kacmarecko tustá;
Stajenecka, kómorecka
I skrzynecka pustá!

Óna do kómory Kacmarecka wysła,
Klucyki na ziomi; Roncki załymała;
— A bodejze takik gości — Bodejby já takik gości
Wszystjcy djebli wzioni! — Nigdy nie zaznała!

(Inwałd, 1895. Jan Rusinek).

1908.

Szymon Gonet.

Olsza czy Olza?

W X. tomie „Mitteilungen der schlesischen Gesellschaft für Volkskunde“ na str. 78—86 zeszytu XIX. i XX. znajdujemy ciekawy artykuł o śląskich nazwach miejscowych, a wśród nich objaśnienie nazwy wsi Langenöls, położonej w obwodzie wrocławskim nad rzeczką Olsebach. Na podstawie źródeł historycznych okazuje się, że miejscowość jest pierwotnie osadą i nazwą polską, która roku 1305 brzmi Olsz na (Olsna) = Oleszna, a pochodzi od wyrazu olsza, jak również i potok, nad którym leży. I dziś jeszcze, jak przed wiekami, widać mnóstwo olch wzdłuż potoku Olszy. Później nazwano wieś „długą“ Olszą (Ols), gdyż rozciąga się wzdłuż potoku na przestrzeni jednej mili! Nasze wywody, zawarte w artykule „Olsza czy Olza?“ znajdują tedy stwierdzenie i ze strony uczonych niemieckich.

S. Matusiak.

Pieśń o żołnierzu tułaczku.

W poprzednim zeszycie „Ludu“ (1909 str. 247 i nast.) poruszyłem zagadnienie pochodzenia naszej pieśni o żołnierzu tułaczku, zwróciłem też uwagę na rozmaite w tym względzie poglądy, z których jedne przypuszczają jej powstanie samorodne w wieku szesnastym, drugie zaś przybycie z obczyzny na przełomie XVIII. i XIX. wieku. Już po napisaniu tych roztrząsań zwrócono mi uwagę na artykuł Tretiaka J.: „Dawna pieśń żołnierska“. (Ateneum 1889, t. I. str. 317 i n. przedrukowany w „Szkic-

cach literackich. Serya II., Kraków 1901. Str. 251—266). Tretiak przy sposobności omawiania ciekawej dawnej pieśni żołnierskiej, znalezionej w jednym z rękopisów Bibl. ks. Czartoryskich, zwraca też uwagę na pieśń o żołnierzu tułaczem i wskazuje trafnie, że w pieśni tej należy wyróżnić część pierwszą, początkowych ośm wierszy, gdzie mowa o głodnym i pieszym żołnierzu, część drugą, dalszych dwadzieścia kilka wierszy, gdzie znów mowa o żołnierzu konnym, a wreszcie zakończenie, obejmujące ostatnich kilkanaście wierszy (od słów „Lepsza w domu groch, kapusta“). Jak to już pierwej zaznaczyłem, nie znane mi są argumenty Zdziarskiego, ale w każdym razie wobec wywodów Tretiaka możliwe byłoby przypuszczenie, że część pierwsza jest obcym nabytkiem, a części następne są wytworem rodzimym, które złączone razem dały pieśni postać dzisiejszą.

A. Fischer.

Jajko w trumnie.

W sierpniu 1908 r. doniesiono sądowi w Baligrodzie (w powiecie liskim), że w Maniowie, wiosce ruskiej nad granicą węgierską w tymże powiecie, jakaś matka zabiła swoje dziecko. Zjechała komisya sądowa; wydobyto trumnę z ziemi, a po otwarciu tejże zobaczyli obecni w trumnie obok zwłok dziecka jajko. Na zapytanie sędziego, w jakim celu je tam włożono, odpowiedział wójt: „żeby się dziecina miała czem bawić“.

W. Kosiński.

Przyczynek do czarów.

(Z aktów sądowych).

W „Czasie“ z dnia 5. marca 1909 r., nr. 52, na str. 2. czytamy:

„Wczoraj przyprowadzono na inspekcję policji cygana, Józefa Pawłowskiego i Emilię Herbstową, wieśniaczkę z Woli Bogackiej. Cygan od dłuższego czasu straszył Herbstową, że naj-

później za dwa lata umrze, jeżeli nie podda się kosztownej kuracyi i sprzedawał jej cudowne lekarstwa. Wziął nawet do pomocy w leczeniu cyganek z tej samej bandy. Herbstowa, która od czasu kuracyi zapada często na bóle głowy i doznaje częstych zawrotów, udała się wczoraj do szpitala po poradę. Tu jednak znów cygan za nią przywędrował i wyłudził dwie korony. Podczas przesłuchania cygan, znany dobrze policyi z podobnych oszustw, sam śmiał się ze swych czarów. Herbstowa nie żali się na czarownika, lecz jedynie zarzuca mu, że skradł jej koronę podczas wypłaty za leczenie“.

F. Gawętek.

Bocian.

Lato roku 1908 było — jak wiadomo — nadzwyczaj mokre; ciągle deszcze utrudniały zbiór zboża, które gniło w polu. Otóż w Wojniczu (pow. Brzesko) i okolicy rozeszła się wieść, że te ciągle deszcze to kara na ludzi za to, że w Więckowicach (wiosce sąsiedniej) jakiś chłop zabił bociana. Wśród powszechnego ubolewania nad tem, śniło się komuś, że trzeba sprawić trumienkę i w niej bociana na cmentarzu pochować, a niechybnie nastąpi pogoda. O ile mi wiadomo, nie przyszło do wykonania tej dobrej rady.

W. K.

„Gdzie dyabeł nie może, tam babę pośle“.

Wszyscy prawie znają to przysłowie, ale nie wielu zna jego genezę. Otóż miało to być tak:

W pewnej wiosce żyło sobie stadło bardzo szczęśliwie, bo mąż kochał żonę, a żona męża. Wszyscy im tej zgody zazdrościli, a ksiądz pleban stawiał ich za wzór, ile razy przyszło mu godzić niesnaski domowe między małżonkami. Nie podobało się to naturalnie dyabłu, dlatego różne sposoby wymyślał, aby tę bezprzykładną prawie zgodę domową zakłócić. Tak trzymał się biedaczysko już przez siedm lat, a wszystko było bezskute-

czne, bo małżonkowie dalej w zgodzie żyli. W końcu wpadł na pomysł posłania tam baby. Spotkawszy stare babsko, bosą idące, mówi tak: „Idź do tego domu, powiedz gospodyni, że mąż ją będzie jeszcze bardziej kochał, jeśli mu w nocy brzytwą trochę włosów utnie, — brzytwę tę jednak musi trzymać pod poduszką, — potem zaś powiesz jej mężowi, że żona mu tą brzytwą chce w nocy poderznąć gardło; jeśli to wszystko dobrze sprawisz, dam ci nowe buty i nie będziesz tak bosą chodziła“. Baba się zgodziła. Przyszła do chaty, widzi, że gospodarza niema w domu, więc mówi gospodyni, co ma uczynić, jeśli chce, aby ją mąż jeszcze więcej miłował. Gospodyni zgadza się na to i kładzie brzytwę pod poduszkę. Sprawivszy to, wychodzi, idzie w pole, gdzie chłop orał i mówi mu, że żona go niby to kocha, ale ona już myśli o innym i chce mu w nocy gardło brzytwą poderznąć. Chłop zaczął najpierw kłąć na starą babę, ale ona najspokojniej rzekła: „Jeśli nie wierzycie, to idźcież i teraz i popatrzcie pod poduszkę“. Chłop porzuca orkę i biegnie do chaty: patrzy pod poduszkę i rzeczywiście znajduje brzytwę. W domu powstała taka wojna, że aż biedny ksiądz pleban musiał się w tę sprawę wdać, aby jakoś małżonków pogodzić.

Ucieszył się dyabeł, dokazawszy swego; wziął potem buty na widły, zaniósł je babie i trzymając się zdala od niej, kazał jej wziąć je sobie z wideł, mówiąc: „Bierz buty, ale blisko nie przystępuj, bo ja się ciebie boję, ty więcej potrafisz dokonać niż ja“.

Jarosław w maju 1909.

B. Jurkowski.

Gniotek.

Kobiety wiejskie, chcąc zmusić dzieci do odmówienia pacierza, nim spać się położą, straszą je w najrozmaitszy sposób, głównie zaś strachami, co też i skutkuje po największej części. Strachami tymi są: dziad z torbą, cygany, czarownice, kominiarz, sowy, wreszcie smutek Anioła Stróża, który się smuci, gdy dziecko nie chce zmówić pacierza; powiadają również, że gdy dziecko nie słucha matki lub gniewa się, to Anioł Stróż ucieka, a natomiast przychodzi *kusy panek przez katanek*, t. j.

dyabeł. Z tych wszystkich strachów najbardziej się dzieci boją *gniotka*, o którym wierzą, że nietylko dzieci, ale i dorosłego może dusić w nocy. Według wyobraźni ludu gniotek jest to mały, gruby chłopiec, ma brzuch wielki, w nim bardzo ciężkie kiszki, chodzi zawsze w czerwonej czapeczce na bakier, nosi wiele pieniędzy przy sobie. Dusi on tylko w nocy we śnie śpiących, lezie im na ręce i nogi, następnie całego śpiącego dusi tak mocno, że ten ani patrzeć, ani sapać nie może, leży jak martwy i ruszyć się nie może: trwa to dość długo. Zanim gniotek zacznie kogo gniesć, musi sobie nasamprzód z brzucha kiszki wyjąć, boby w przeciwnym razie zgniótł na śmierć człowieka.

Raz gdy gniotek tak dusił ludzi i dzieci i nikt nie mógł się obronić, wydarzył się we wsi chłop mądrała, zwany *Opisany* i *Oczytany*, który wyśmiewał się z ludzi, że boją się gniotka, mówiąc im, że żadnych gniotków niema na świecie. Ludzie jednak ze strachem gadali, żeby się nie śmiał z gniotka, bo może źle wyjść na tem. I rzeczywiście zaraz tej samej nocy przyszedł gniotek do tego chłopca. Gdy go zobaczył, udał śpiącego i przyglądał się jednym okiem, co też to ten gniotek robić będzie. Gniotek zdjął czapkę, wyjął pieniądze z kieszeni, włożył je do czapki i wreszcie zaczął kiszki sobie z brzucha wyjmować i wkładać do *ducy* w żarnach, tj. do wydrążenia na ziarno w żarnach. Gdy już kiszki wyłożył, poszedł do chłopca, wszedł na łóżko i zgniótł chłopca porządnie za to, że się śmiał z niego. Chłop zapamiętał sobie dobrze to wszystko, a szczególnie to, że gniotek kiszki sobie wyjmuje i postanowił go odstraszyć. Na drugi dzień przed spaniem nasypał do ducy ostrych plew jęczmieniowych z owierzchowanego jęczmienia i jeno się uśmiechał, jak gniotka wyładuje.

W nocy przyszedł znów gniotek i wlaź na chłopca; gdy go już przestał dusić, wtenczas idzie po kiszki wkładać do brzucha, a tu kiszki oblepione plewami. Co robić? Gniotek obiera kiszki, a w tem chłop wstaje, wezwał Pana Boga i Anioła Stróża na pomoc, jak nie krzyknie, jak nie weźmie cepów, co wisały u belki, jak nie lunie gniotka w łeb, a ten łap za kiszki z plewami, buch we drzwi i w nogi, aż psy uciekały, wyjąc. Chłop tedy do czapki i do pieniędzy, były tam same złote dukaty, pozabierane od tych, co się wykupywali od gniecienia gniotkowi. Chłop został bogaty, a gniotek nigdy do tej okolicy nie przy-

szedł. Nie dał się gniotkowi, a może nawet uśmiercił go przez plewy z jęczmienia. Jeśli teraz trafi się czasem, że gniotek kogo dusi, to musi chyba być syn tamtego.

(Opowiadała *J. Mikuszewska z Żywca*).

Br. Gustawicz.

